

Romano džaniben

časopis romistických studií | 2 | 2020

Romano džaniben

časopis romistických studií | 27. ročník | 2/2020

Na obálce:

Rosálie Dychová na školní fotografii, okolo roku 1940 |

Sken fotografie poskytl Vlastivědný kroužek Hrušky

Obsah

RECENZOVANÁ ČÁST

Michal Schuster

**„Jinak bychom tady nebyli.“ Příběh rodiny Dychovy z obce Hrušky
(okr. Břeclav)**

7

Renata Berkyová

**Žádosti o uznání holokaustu Romů a Sintů v Čechách.
Výsledky výzkumu žádostí o osvědčení podle zákona 255/1946 Sb.
u lidí vězněných v CT Lety**

55

Kristýna Hájková

**Hledání skulin v mocenské asymetrii: veřejná angažovanost na slovenském
venkově v intersekcionalní perspektivě**

91

Michael Beníšek

O původu Piurkova seznamu romských slov u Miklošiče

115

NERECENZOVANÁ ČÁST

Arne B. Mann

Kto boli obeť v Motyčkách?

129

Markéta Hajská

O trajo si t'al pestrívo / Život musí být pestrý. Vyprávění Viktora Salinase

141

Eva Kropiwnická

Baro pharo kamiben / Osudová láska a další ukázky z tvorby

165

Překročit mantinely normality a zaplnit prázdná místa (Renata Berkyová)

175

Vendula Fremlová

Bílá Místa

177

Ukázky z výstavy *Bílá Místa*

Romane Kale Panthera

Mifeš ukraden / přepis historie

191

Martin Zet

La Europakeri unija del duma romanes! / Evropská unie mluví romsky! 196

ARA ART, Divadlo Husa na provázku

Futuroma 199

Alica Heráková

Reflexe divadelního představení *Gadžové jdou do nebe* 201

RECENZE | ANOTACE

Kolektiv autorů:

Neviditelné múzeum / Invisible Museum / Nadikhuno muzeomos

(Anna Remešová) **207**

Huub van Baar, Angéla Kószé:

Roma and Their Struggle for Identity in Contemporary Europe

(Tomáš Reichel) **213**

Radek Vorlíček: *Jak se daří inkluzi u nás na Slovensku*

(Jurina Rusnáková) **217**

Ukázky z výstavy ***BíLá Místa***¹

| Romane Kale Panthera

Mifeš ukraden / přepis historie

V rámci mezinárodního hnutí „Black lives matter“ začínáme nahlížet historii z kritického úhlu pohledu. Jde hlavně o snahu zařadit do historického kontextu, který byl po staletí utvářen vrstvou privilegovaných, dodnes často ignorovaná díla a opomíjená historická fakta.

Umělecká skupina RKP se rozhodla intervenovat do kapitoly známé pohádky Josefa Lady, nazvané „Mikeš ukraden“ s cílem poukázat na možné negativní dopady děl, která jsou všeobecně milována a považována za součást národního kulturního bohatství. Současně RKP chtěli poukázat na související kauzu z roku 2010. Romské sdružení Roma Realia tehdy poslalo protestní dopis na ministerstvo školství. Romové žádali, aby se kniha Josefa Lady používala v rámci vzdělávání pouze s explicitním vysvětlením, protože v ní kocourkovi ublížili „cikáni“. Předseda sdružení Roma Realia Václav Miko musel na konci této kauzy odstoupit.

Přepsaná pohádka *Mifeš ukraden* pracuje také se stereotypem, ovšem na rozdíl od původního textu používá stereotypní představu zcela záměrně. Konkrétně se jedná o schopnost čarovat, která je často negativně používána směrem k romské komunitě. Přepsaný text pohádky končí větou „Každá mince má dvě strany“, je tedy narážkou na to, že i stereotyp může být vnímaný jako pozitivní, když podporuje kladný vztah společnosti vůči dané menšině. Reverze kladného hrdiny Mikeše na záporného Mifeše funguje stejně jako stereotypní zjednodušení záporných hrdinů, přičemž odkazuje na romskou pověřivost týkající se koček. Dílo tak naráží na pověry, stereotypy a stigmata, na jejich funkčnost a zakořeněnost v majoritní společnosti i romské komunitě, i na to, že je můžeme překonat jen pochopením.

1 Jak citovat: BíLá Místa 2020. Ukázky z výstavy *BíLá Místa*. *Romano džaniben* 27 (2): 191–200.

MIFEŠ UKRADEN

Milé děti, budu vám něco vypravovat, ale mám obavu, že tomu nebudete věřit.

A přece je to pravda pravdoucí, že našim krajem procházeli potomci velkých kouzelníků. Starali se o to, aby na světě nebylo zla a lidé žili v klidu a míru. Měli dar vycítit špatné tvory a lidi, kteří se upsali peklu, nebo z něj přímo pocházeli.

Chránili svět před nečistými silami, bojovali s nimi pomocí čar a zaklínadel.

A tak procházeli celým světem a vždy se radovali, když dobro zvítězilo nad zlem.

A přece by to do nich nikdo neřekl! Své pravé poslání se snažili utajit. Když se sem tam přece tajemství rozkutálelo, tehdy si každý, kdo se o tom dozvěděl, na vyprávění něco přidal nebo ubral, a jak už tomu bývá, vzniklo jedno velké klubko výmyslů a tu malou nitku pravdy abys pohledal.

Ale pojďme se podívat, co se jednoho osudného dne událo. Venku se smrákalo a ve vzduchu už byla cítit zima. Člověk by se nejradyji zachumlal pod teplou peřinu a spal.

Muž, kterému se říkalo Badi, měl na sobě modrý kabát, červené kalhoty, vysoké lesklé boty a zelenou vestu plnou velikých stříbrných knoflíků. Cestoval společně se svou ženou Navou a dcerou Tonou. Obě byly velice krásné, s tmavými dlouhými vlasy, jejich šaty hrály barvami a na sobě i ve vlasech měly mnoho stříbrných ozdob. Když se posadili k rozdělanému ohni, Badi pečlivě držel plný pytel a každý přeríkával svou část kletby. Během jejich zaříkávání se pytel vzpouzel a hýbal ze strany na stranu. Byl v něm zlý duch, a takovému se nechtělo být v dobrých rukách. Chtěl přeci šířit zlo. Když se pytel přestal mrskat úplně, všichni na chvíli utichli, a pak ho Badi začal pomalu otevírat. Dalo by se říct, že pytel vydechl a najednou z něj vylétla holubice. A i když už se smrákalo, na nebi se objevila zář, do níž holubice vletěla. Konečně si mohli oddychnout a přitom rozmlouvali, co jim boj se zlem vzal. Také se však obávali, že až oni nebudou mezi živými, jejich umění se ztratí!

Když v tom někdo přeskočil příkop a pomalu se blížil k lidem u ohně. Pořádně si ho ovšem nevšimli. Teprve když došel až k nim a zdvořile pozdravil, ohlédlí se všichni a s údivem spatřili černého kocoura oblečeného jako člověk, který navíc mluvil lidským jazykem.

Mlčeli.

Úžasem nemohli ani promluvit. Ten zvláštní černý kocour ještě jednou pozdravil a poprosil o něco k jídlu a o nocleh. Hleděli na něj a opět to cítili. Byl to přesně stejný pocit, jako když mají co do činění se zlem. Tohle byl však opravdový oříšek. Uvědomili si, že je čeká největší bitva v životě.

Byli unaveni z předchozího boje, ale s tímhle se ještě nesetkali. Veděli, že do tohoto zápasu musí dát všechno, i když jim docházelo, že tato bitva jim může být osudná.

Okamžitě začali jednat.

„O beng avel!“^{*} rozčileně promluvil Badi k ženám svým rodným jazykem, aby mu tvor nerozuměl. Také obě ženy byly velmi rozčilené a vystrašené.

Nava a Tona se rozhodly ho zabavit, a tak se černého kocoura jedna přes druhou začaly vyptávat, odkud je a kam jde, co ho k nim přivádí. Ale než se stačil kocour projevit, Badi mu šikovně přehodil ze zadu pytel přes hlavu. Kocour se vzpouzel, ale Badi se nedal, obratně hodil pytel do vozu na slámu a nedobrého tvora pro jistotu uhodil a pohrozil mu, že ho zastřelí, jestli ještě mukne!

Milé děti, ti lidé byli Romové.

Museli ho hlídat až do rána, protože jedině tehdy z něj mohli vypudit zlého ducha. V noci má totiž peklo svou silnou moc. A něco tak silného nemohli vypudit za soumraku jako včera.

Ráno za kohoutího zakokrhání se rodina rozhodla, že pro jistotu svůj očistný obřad vykoná na méně viditelném místě, protože kdyby to někdo viděl, špatně by to pochopil. Ale hlavně – nemohou vyzradit své poslání. Všechno by dopadlo špatně.

^{*} Ve volném překladu tato věta znamená: Jde sem policajt! (pozn. red.).

Když v tom uslyšeli rázný hlas: „Hej vy! Co máte v tom voze?“ „Nic tam nemáme,“ odpověděl Badi A bylo zle. Čeho se obávali, to také přišlo. Vypadají jako zloději, nikoho se nedovolají a tenhle pekelný tvor se dostane ven.

„Docela nic kradeného tam nemáme, poníženě prosím, pane strážmistře!“ přidal Badi úslužně s nadějí, že snad bude vše v pořádku. Když v tom zvolal kocour: „Já jsem, prosím, ukradený!“

„Koho to tam máte?“ zahromoval jeden z četníků.

„A to nic není, poníženě prosíme, pane strážmistře!“ odvětil Badi. „To je jen cvičený papoušek.“ „Žádný papoušek!“ křičel kocour v pytli.

Badi, Nava a Tona byli v koncích. Chtěli zachránit tento svět. Chtěli, aby dobro zvítězilo nad zlem. Všem z toho bylo smutno. Pořádně ani neposlouchali, jak se kocour dojemně podbízí strážníkům. Jako v snách slyšeli, jak jim proradný kocour říká, že se snad jmenuje Mifeš nebo jak. „Tohle se vám nevyplatí!“ promluvil strážmistr a zahrozil Badimu prstem.

Potom strážník rázně přikročil k vozu, odhodil hadry a zavolal: „Kde jsi, kluku?“

„Cože? Oni si myslí, že máme v pytli dítě?!“ kouzelníci nemohli uvěřit otázce.

Tak s tímto světem to vypadá marně. Kocour oblečený jako člověk a ještě mluví, ale my máme v pytli dítě! Badimu se chtělo až smát.

Když z pytle vylezl černý kocour s čepicí a botami, někteří se smáli a jiní byli udiveni.

A strážmistr? Ten se na Badiho rozkřikl, kde má toho kluka!

Všichni byli z kocoura udiveni, s láskou si povídali o jeho trampotách, ale jen kouzelníci věděli své. Když slyšeli, jak strážmistr říká „A jen se vyhýbej zlým lidem, aby tě nepotkalo neštěstí. Bylo by tě opravdu velká škoda!“, věděli, že nemají šanci prokázat skutečnou zlou sílu kocoura, a prostě zmizeli. Ale i tak pokračovali ve svém poslání a jsou tu s námi dodnes.

A jak už to bývá, tak jako má každá mince dvě strany, tak i náš příběh. Proto děti bádejte a hledejte pravdu. Slyšel jsem tento příběh, ale jako by to nebyl on. Bylo to to stejné klubíčko smyšlenek, o kterém jsem psal výše.

A jak to vím?

Děti, já tam byl.

S láskou Váš Badi.

Mikeš ukraden!

I druhou a třetí noc přespal Mikeš na svém útěku do světa v lesích na stromech. Ale bylo mu tam vždycky tak zima, že čtvrtý den kvečeru přemýšlel, zdali by přece jen nebylo lépe přespati někde pod střechou u dobrých lidí.

„Snad najdu nějakou takovou hodnou stařenku, jako je naše babička, a ta mi snad dovolí přespát ve světnici u teplých kamen,“ těšil se Mikeš a spěchal, aby ještě za světla nějaké hodné lidi našel. A tu pojednou v záhybu cesty spatřil na malém pastvisku u lesa vůz přikrytý plachtou. Vypřáhnutý kůň se pásal na pokraji lesa a kolem ohně, který plápolal nedaleko vozu, seděli tři lidé. Dvě ženy vařily v kotlíku večeři a muž pokuřoval z krátké dýmky.

Mikešovi se ti lidé líbili. Muž měl na sobě modrý kabát, červené kalhoty, vysoké lesklé boty a zelenou vestu, plnou velikých stříbrných knoflíků. I ženy měly na sobě i ve vlasech mnoho stříbrných ozdob. „To budou jistě pořádní lidé, když jsou tak krásně oblečeni,“ myslil si Mikeš. „Také budou asi hodně vzdělaní, když stále jezdí světem. Takoví lidé už viděli ve světě mnoho všelijakých podivných věcí, tak se snad neleknu kocoura, který mluví lidskou řečí. Půjdu k nim a poprosím je o nocleh a o kousek něčeho k jídlu.“

Přeskočil příkop a pomalu se blížil k lidem u ohně. Čekal, že se někdo z nich ohlédně a zeptá se ho, co si přeje, ale oni hleděli do ohně a neviděli ho. Teprve když došel až k nim a zdvořile pozdravil, ohlédli se všichni a s údivem se dívali na Mikeše. A mlčeli. Snad úžasem nemohli ani promluvit.

Mikeš ještě jednou pozdravil a poprosil o nocleh a o něco k jídlu. Maso v kotlíku zavonělo až k němu.

Teprve nyní černý muž něco k ženám rozčileně promluvil, ale Mikeš mu nerozuměl, protože mluvil nějakou cizí řečí. Také obě ženy byly velmi rozčileny a ustrašeny. Něco mezi

sebou brebentili a potom muž odešel k vozu. Jedna z žen udělala vedle sebe místo a zvala Mikeše, aby si sedl k ohni a ohřál se. Povídala, že mu nocleh dají s radostí a o kousek masa že u nich také není nouze.

Mikeš jim poděkoval za ochotu, odložil raneček a posadil se k ohni. Těšil se, že se zase jednou pořádně ohřeje a dostane do žaludku teplé sousto. Tu se ho obě ženy najednou počaly jedna přes druhou vyptávat, odkud je a kam jde, a když jim chtěl odpovědět, že je Mikeš Ševců z Hrusic, ucítil pojednou, že mu byl hosen zezadu přes hlavu pytel. Chtěl se bránit, ale už bylo pozdě. S hrůzou pozoroval, že je v pytli někam odnášen a že se z toho pytle už sotva dostane ven. Potom cítil, že byl hosen do toho vozu na slámu a přikryt těžkými hadry.

Ještě zoufale vykřikl: „Babičko!“, ale muž jej uhodil a pohrozil mu, že ho zastřelí, jestli ještě mukne!

Milé děti, ti lidé byli cikáni!

Ubohý kocourek byl v tom pytli hrůzou bez sebe. Měl hlad, zima mu bylo a ještě k tomu měl strach, veliký strach, co se s ním bude dále dít. Litoval, že odložil u ohně svůj raneček.

La Europakeri unija del duma romanes!

Vičinav tumen, kaj pes te zučastñinen jekh vizva. Phučav tumendar, sar majil te vakeren e **EUROPSKO UNIJA**.

La Europsko unija hin 28 (biš the ochto) členi, 24 (biš the štar) **URADNO ČHIBA**: anglicko, bulharsko, čečiko, dansko, estonsko, finsko, francuzsko, chorvatsko, irsko, taliansko, litevsko, lotyšsko, ungriko, maltsko, nemciko, holandsko, polsko, portugalsko, rumunsko, grécko, slovensko, slovinsko, špañelsko, švedsko čhib.

Uradno čhib hin čhib narodno. Sar hin le nijpos štatos a o štatos hino členos andre unija, leskeri čhib šaj avel uradno čhib. 3 (trin) andal 24 (biš the štar) uradna čhiba hin „bareder“ statusis: anglicko, francuzsko, the nemciko. Jekbuter lendar pes použivinel e čhib anglicko.

Anglicko čhib ačhel the pal o Brexit. Vaš oda, hoj anglickones pes vakerel andro Irsko the pre Malta. Vaš oda nane soske te ačhel hlavno čhib. Del pes te užaren, hoj o mariben pes kerla maškar o phuva, so len hin zoraļi ekonomika. Majinel e Europa andro 21. (biš the peršo) storoča te vakeren nemcika abo francuzika? Majinen te určinen amenge o hospodarskones zorale štati kulturno the politicko džživipen? Majinas te den le zorale štatenge imperialno tradicija? Majinel pes te vakeren ča lengera čhibaha?

Me avav la predstavaha, te povišinen e čhib ajsi, so ñigda na sas spojimen le bare maribnaha, khatar o džene, so na kamenas peskeri phuv a dživen sar jekbareder a jekphureder nijpos pal e cejli Europa. Romañi čhib hiñi čhib, so hiñi všadzi andre Europsko unija.

Sar te keren: Peršo pes musaj te ačhen romañi čhib uradno čhib andre daresavo štatos, kaj hino členos andre unija. Aktivinas pes politickones a daha andro pohibos kada mecanismos!

Sar te postupinen? Kaha te vakeren, kas te mangen, kaj te zvolinen? Te phanden kada dživdo lav andro diplomaticka viznami. Majinas pes te visaren pre bareder komunita Internacionalno Romani Unija? Majinas lenge the poťinen vašoda? Majinas lendar te cinen autorska prava? Majinas te poťinen sakoneske, ko vakerel romanes vaš leskero voudakero majetkos? Majinen o gádže avka sar amaro bašaviben the o kheliben te len amari čhib amendar a na phučen? Te ČOUREN?

Savo šukariben bi ejlas:

EUROPAKERI UNIJA

EUROPAKERO PARLAMENTOS

BARO VAKERIBEN ANDRO EUROPAKERO PARLAMENTOS
ZAAČHADO ANDRO EUROPAKERO PARLAMENTOS
EUROPAKERI RADA
EUROPAKERI KOMISIJA

*Do romštiny přeložil Jozef Miker,
pro účely prezentace na výstavě Bílá Místa, září 2020*

Evropská unie mluví romsky!

Výzva k aktivní účasti na nestrukturované kampani k otázce,
jakým jazykem má mluvit EVROPSKÁ UNIE

Evropská unie má 28 členů a 24 úředních jazyků: angličtinu, bulharštinu, češtinu, dánštinu, estonštinu, finštinu, francouzštinu, chorvatštinu, irštinu, italštinu, litevštinu, lotyštinu, maďarštinu, maltštinu, němčinu, nizozemštinu, polštinu, portugalštinu, rumunštinu, řečtinu, slovenštinu, slovinštinu, španělštinu, švédštinu.

Úřední jazyk je jazyk národní. Pokud národ má stát a stát je členem unie, může být jeho jazyk jazykem úředním. Tři z 24 úředních jazyků mají „vyšší“ status jazyka procesního: angličtina, francouzština a němčina. Z nich je nejvíce používána angličtina.

Angličtina i po brexitu zůstane jedním z úředních jazyků, protože je jedním z úředních jazyků Irska (vedle irštiny) a Malty (vedle maltštiny). Není však žádný důvod, proč by měla zůstat jazykem dominantním. Dá se očekávat, že boj o toto postavení bude probíhat mezi zeměmi se silnými ekonomikami. Má Evropa 21. století mluvit německy nebo francouzsky? Mají být momentální stavy hospodářství určujícím faktorem pro vliv kulturní, politický? Máme podporovat imperiální tradici? Dávat občanům mocné země ještě výhodu rodilého mluvčího?

Přicházím s představou řešení opačného: povýšit do dominantní role jazyk, který nebyl nikdy spojen s žádným evropským státním útvarem, přesto je v Evropě celoplošně přítomný. Jeho mluvčí nikdy neměli žádné kolonie, neiniciovali ani nevedli žádné mezistátní konflikty, války, neměli agresivní územní požadavky. Kulturní vliv jeho tvůrců a uživatelů je přesto evropsky i celosvětově nezměrný. Romština je jazyk největší menšiny Evropské unie, **PŘÍTOMNÝ VE VŠECH ZEMÍCH EVROPSKÉ UNIE!**

Technický postup: Nejprve se z romštiny musí stát úřední jazyk v některé členské zemi (v některých členských zemích). Pak musí společně všechny země odhlasovat, aby se z jazyka minoritního stal hlavní úřední jazyk Evropské unie.

Aktivujme politiky, uveďme do pohybu tento mechanismus!

Jak ale postupovat, jak a s kým jednat, koho požádat o svolení uvěznit tento doposud živý organismus do přesných diplomatických významů? Máme se obrátit s žádostí o souhlas s jeho užíváním na roztržité komunitě, na International Romani Union? Máme za jeho ochočení a užívání zaplatit? Odkoupit autorská práva? Platit každému rodilému mluvčímu paušální poplatek za užití jeho duševního vlastnictví? Nebo stejně jako u hudebních a tanečních motivů romštinu prostě bez ptaní vzít a používat. Ukrást?

Jaká by to ale byla krása:

EUROPAKERI UNIJA (Evropská unie)

EUROPAKERO PARLAMENTOS (Evropský parlament)

BARO VAKERIBEN ANDRO EUROPAKERO PARLAMENTOS
(jednání Evropského parlamentu)

ZAAČHADO KHATAR EUROPAKERO PARLAMENTOS (poslanec
Evropského parlamentu)

EUROPAKERI RADA (Rada Evropské unie)

EUROPAKERI KOMISIJA (Evropská komise)

Martin Zet, EU, 23. 9. 2019

Futuroma

Projev prezidenta ČR (David Tišer)

Vážení a milí spoluobčané! Když jsem dělal přijímací zkoušky na vysokou školu, moje babička se mě ptala: K čemu ti to bude, prezident stejně nebudeš.

Babi, ano. Je to možné.

Chci poděkovat všem, kteří se účastnili této volby. Nejen těm, kteří hodili do urny volební lístek s mým jménem, ale všem, kteří přišli k volbám, tedy všem, kterým leží na srdci budoucnost této země. Mé osobní poděkování patří mým blízkým i celému mému týmu, který během kampaně vyvinul nadlidské úsilí.

Demokracie v zemi, kde žije 10 miliónů lidí, je složitá, hlučná a nepřehledná. Každý má svůj názor, své hluboké přesvědčení, a proto každé rozhodnutí vzbuzuje vášně, probouzí kontroverze. To se po dnešním dni nezmění. A ani by nemělo, protože právě to je samotným jádrem naší svobody. Nástrahy jsou velké a cíhají na místech, kde jsme je dříve nečekali. Virtuální manipulace, pokročilá technologie *fake news*, algoritmy lži – to vše se snaží ovládnout naši mysl, zotročit člověka, vyrvat z něj to lidské. Dnes večer, v těchto volbách, jste prokázali, že propagandu 21. století lze porazit.

Tento národ má obrovské bohatství. Nikoli ve smyslu výkonné ekonomiky či hospodářského pokroku, nýbrž ve vás – v občanech, kteří jsou v pravém slova smyslu sebevědomí. Sebevědomí není pýcha. Právě naopak: jedině člověk v tom nejlepším slova smyslu sebevědomý je schopen naslouchat hlasu druhých, přijímat je jako sobě rovné, odpouštět svým nepřátelům a litovat vlastních vin. Pokusme se takto chápané sebevědomí vnést do života naší pospolitosti a nabídnout to jako náš osobitý příspěvek světové politice.

Ještě nevím, zda si váš hlas zasloužím, či ne. Ale vzhledem k mé dosavadní životní cestě vám už teď mohu jedno slíbit. Budu naslouchat. Všem bez rozdílu. Budu se učit. Od všech. Budu jednat. Se všemi.

Už teď jste mě udělali lepším prezidentem. A za to vám děkuji. Paříkerav. Ďakujem. Dziękuję. Сăм оп. Дякую. Спасибо.

Děkovný projev oceněné herečky (Pavína Matiová)

Já... děkuji... Děkuji vám. Děkuji. Tak tohle – páni! – jsem nečekala. Víím, že to říkají všichni, ale já to opravdu nečekala. Děkuji. Děkuji vážené asociaci, která mi udělila tuto cenu, děkuji své rodině, která mě od malička podporovala, děkuji svým blízkým i nespočtu těch, kdo mi pomohli dostat se až sem – na toto pódium. Bez vaší pomoci bych to nedokázala.

Musím však přiznat, že se zde zároveň cítím do jisté míry nepatřičně. Asi se ptáte proč? Má talent, zahrála těžkou hlavní úlohu, dostává ocenění... Bohužel je to proto, že mnoho mých hereckých kolegů a přátel nemělo to štěstí jako já nebo vy. Rozhlédněte se kolem sebe – myslím, že vysíláme jasný signál všem kolegům bílé pleti, že zde nejsou vítáni. Všem bílým hercům a herečkám, kteří tolik přispěli k našemu umění, k našemu filmovému průmyslu.

Jako někdo, kdo dnes stojí na pódiu s mikrofonem v ruce, se za to cítím spoluzodpovědná. Cítím potřebu se ptát, proč dnes tleskáte právě mně?

Kdy konečně najdeme dost odvahy změnit nefunkční a skrytě rasistický systém, na jehož budování se sami podílíme? My, umělci, pro něž jsou sny východiskem, prostředkem i cílem jejich snažení? Anebo smí snít jen někdo? Jen někdy?

Nepracujme na šťastné budoucnosti, v níž budeme mít všichni rovný přístup ke snům, začněme snít společně, abychom jednou pracovali ve šťastné budoucnosti.

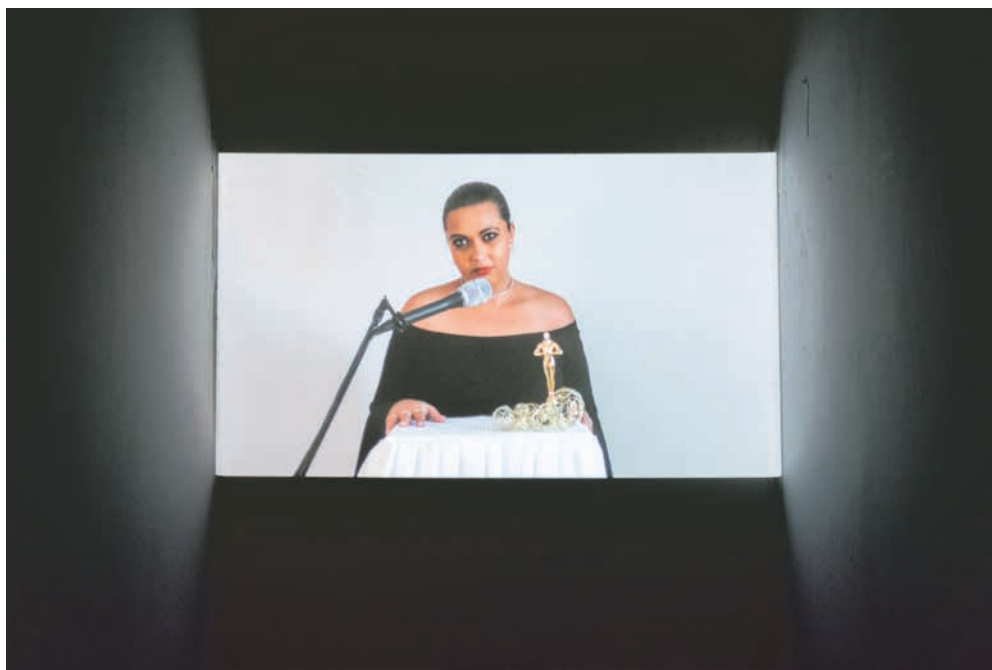
Děkuji za pozornost.

Vernisáž, zahájení výstavy | Zleva: Aleš Loziak a Barbora Kropáčková (Hraničář), Věra Duždová Horváthová a Vendula Fremlová (kurátorky). Transparent je součástí projektu Martina Zeta La Europakeri unija del duma romanesh! | Foto: Tomáš Lumpe

Pavína Matiová: Najdi v sobě svého nácka | Performance z inscenace Gadžové jdou do nebe (režie J. Havelka) | Vernisáž výstavy Bílá Místa | Foto: Tomáš Lumpe

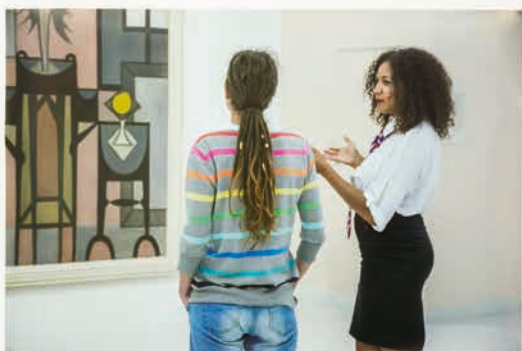
ARA ART, Divadlo Husa na provázku | Futuroma: Děkovný projev oceněné umělkyně | Pohled do výstavy Bílá Místa | Foto: Tomáš Lumpe

David Tišer: Inaugurační projev prvního romského prezidenta ČR | Performance z inscenace Gadžové jdou do nebe (režie J. Havelka) | Vernisáž výstavy Bílá Místa | Foto: Tomáš Lumpe

David Tišer: Inaugurační projev prvního romského prezidenta ČR | Performance z inscenace Gadžové jdou do nebe (režie J. Havelka) | Vernisáž výstavy Bílá Místa | Foto: Tomáš Lumpe

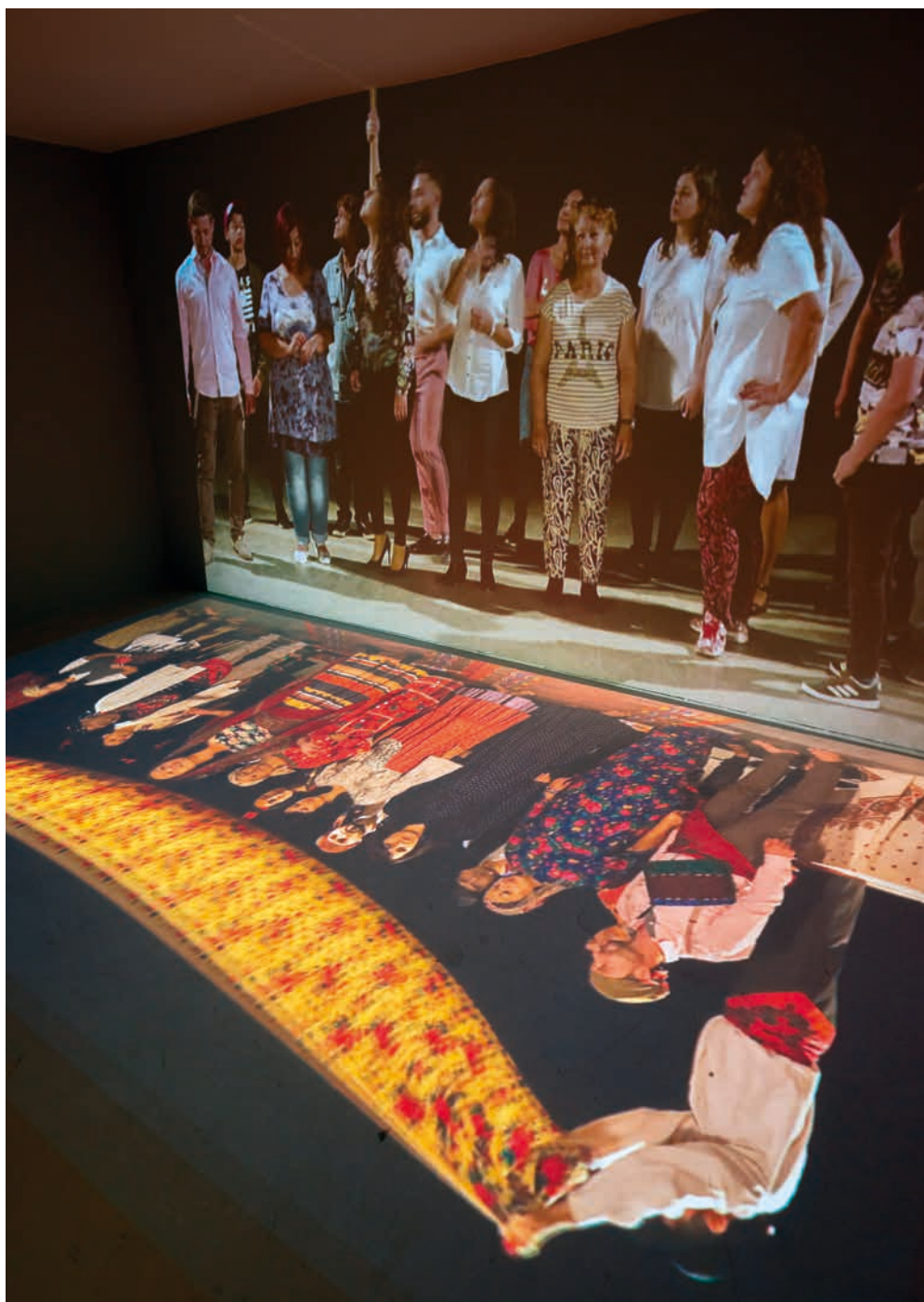
Lukáš Houdek | Národní poklad | Záznam intervence, 2017 | Pohled do expozice |
Foto: Tomáš Lumpe

Romane Kale Panthera | Šedá cena - žereme informace z průvodce Brnox | Videoinstalace, 2017
| Pohled do výstavy Bílá Místa | Foto: Tomáš Lumpe

Romane Kale Panthera | Mifeš ukraden / přepis historie | Instalace, 2020 | Pohled do výstavy Bílá Místa | Foto: Tomáš Lumpe

Tamara Moyzes | Romanistan | Videoinstalace, 2017 | Pohled do výstavy Bílá Místa |
Foto: Tomáš Lumpe

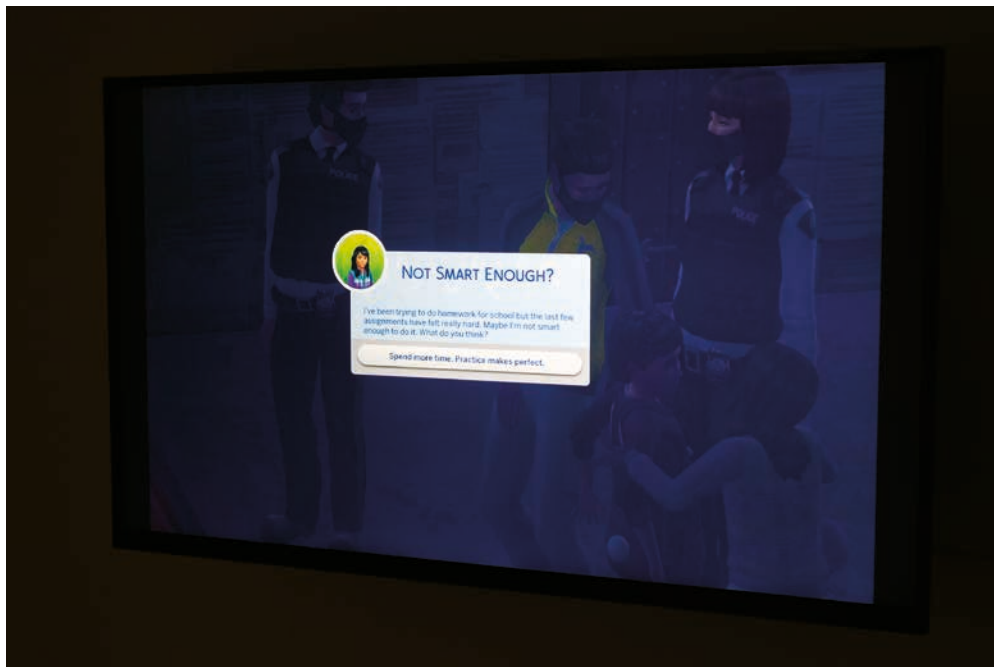
Lea Kupková | O princezně veliké kobře | Performativní instalace, 2020 | Pohled do výstavy BILÁ Místa | Foto: Tomáš Lumpe

Lea Kupková | O princezně veliké kobře | Performativní instalace, 2020 | Pohled do výstavy Bílá Místa | Foto: Tomáš Lumpe

Natálie Kubíková | Žehra | Trailer k počítačové hře, 2020 | Pohled do výstavy BÍLá Místa | Foto: Tomáš Lumpe

Natálie Kubíková | Žehra | Trailer k počítačové hře, 2020 | Pohled do výstavy Bílá Místa |
Foto: Tomáš Lumpe

Oto Hudec | Neviditelné muzeum | Instalace, 2017 | Pohled do výstavy Bílá Místa | Foto: Tomáš Lumpe.

Oto Hudec | Neviditelné muzeum | Instalace, 2017 | Pohled do výstavy BÍLÁ MÍSTA |
Foto: Tomáš Lumpe

QRSTOCK | Vizualizace života LGBTIQ Romů | Diagram, fotografie 2018 | Pohled do výstav
 Bílá Místa | Foto: Tomáš Lumpe.

Present/Past | Dílčí fotografie projektu QRSTOCK | na snímku Delaine Le Bas, László Farkas |
Foto: kolektiv QRSTOCK

Martin Zet | La Europakeri unija del дума romanes! Dokumentace performance | Brusel, 2019 | Foto: Eva Marie Zetová